

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושמונה

תצוה (תשכ"ט)

כ"ט ל"ח - מ"ו
קרנן התמיד

28

א. שאלה כללית

קאסטרן בפרושו לשמות ע' 270:

החלק האחרון של הפסקה (ל"ח-מ"ו) מאמצע פסוק מ"ב ואילך פונה לאחור ונא כאלו לסכם ולסיים את הענין העיקרי של המשכן, במדגשת משמעותו וכונתו בחיי עם ישראל.

1. הוכח את צדקת דבריו, שאין פסוקים אלה אלא סיום.

2. השווה לפסוק מ"ה את בסדר ה' ג'.

מה הסבה שבא פסוק דומה לפסוקנו גם במקום שהוא דוקא?

ב. ל"ט את הכבש האחד תעשה בבקר

ראב"ע ד"ח את הכבש: ח"א הכבש בעבור ח"א אחרת כאלו הוא "את הכבש האחד".

אא הסבר במה טעה באן הראב"ע ומה היתה סבת טעותו?

ג. בטעם קרבן התמידים:

אברבנאל (לפ' פנחס)

ראסנם על מה היה רומז קרבן התמידין הזה ומנחתו כבר נתתי בו טעמים בסדר "אתה תצוה" וגם כן בסדר "אחרי מות", ועם כל זה אני לך במקום הזה עיקר דעתי בו. והוא על אחד משני דרכים...

הדרך האחד הוא שהחסדים שקבלו ישראל מהאלוה ית' כשלקח אותם לו לעם היו שנים ראשונים וכוללים שמהם נמשכו המבות רבות:

האחד מהם, והוא קודם במעלה, הוא מתן תורה שבו קנו השלמות הנפשית, השני הוא הקודם בזמן הוא יציאת מצרים, שאז קנו שלמות גופנית להיותם בני חורין. וצוה ית' שבבית מקדשו בכל יום ויום עמו וחסידי יודו לה' חסדו, שעשה עמהם בשני הדברים ההמה, ושמפני זה יקריבו על מזבחו שני כבשים: את הכבש האחד יעשו בבקר כנגד מתן תורה שהיה בבקר, שנ' (שמות י"ט) "ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קולות וברקים..."; ואת הכבש השני יעשו בין הערבים כנגד יציאת מצרים והפסח שאכלו שמה, שנ' "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים", כי לקח אותם הלשונות עצמם לזכרה התורה בספורים ההמה; ולפי שלאחר יציאת מצרים וקבלת התורה נתן להם את המן עומר לגלגלת "והעומר עשירית האיפה". הוא, לכן צוה שגם על זה יביאו מנחת תודה עשירית האיפה סולת, שהוא עומר אחד לזכרון המן שהיה בזה השעור עצמו לכל אחד מישראל. ולפי שביציאת מצרים נתן להם הקב"ה העושר והכבוד וכתר המעלה והרבה שמחתם וששון לבם, לכן צוה שיצטוו לזכרון זה מנחה בלולה בשמן, כי "טוב שם משמן טוב" ויין כנסכו שהיין משמח לבב אנוש.

הנה התבאר בדרך זו שהיה התמידין בקרבים בכל יום מתיחסים אל החסדים והטובות שהטיב ה' עמהם, והיו כבשים לרמוז שמפני זה יהיו בני ישראל נכבשים לפניו. ולכן לא היו לא פר ולא איל אלא כבשים.

ורצה ית' שהגמול שיגמלו לו בניו על חסדיו הגדולים, לא יהיו להם למשא וסורר והוצאה רבה, אבל יהיה הכל דבר נקל ובלתי נחשב: כבש אחד מכל ישראל בסעודת הבקר וכבש אחד מכל ישראל בסעודת הערב, ומן הסולת עוגה קטנה עשירית האיפה, ורביעית הזין שמן וכן היין, על דרך מה שאמר הנביא בתוכחות (מיכה ו' ג') "עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתוך? ענה בני".

והדרך השניה והוא היותר נכון מהעיוני והוא שרצה ה' לזכות את ישראל להשריש בדעות אמיתיות מאלוהותו ומעשיו, בתתו להם מצוות יורו וירמזו על האמתיות ההמה. והנה היו התמידים לרמוז שהאל ית' הוא המניע את הגלגל העליון היומי בעצמו מבלי אמצעי ולכן ממנו היום והלילה, וכמו שאמר (תהל' ע"ד ס"ז) "לך יום או לך לילה אתה הכיבות מאור ושמש".

וכבר התחלפו דעות אחרוני הפלוסופים, שרבים מהם חשבו שהמניע הראשון היה העלול הראשון מסבו ית', אבל הדעת היותר ישר מהם הוא מה שיחס אבן רש"ד לאריסטו, כפי מה שיוורו עליו שרשי דבריו, והוא שהסבה הראשונה הוא עצמו מניע ראשון; וכן הוא האמת כפי התורה האלוקית. כי משה רבנו ע"ה אמר (דברים ל"ג ס"ו) "רוכב שמים בעזרך" והמשורר אמר (תהל' ס"ח ה') "טולן לרוכב בערבות ביה שמו"; וכמה מן הראיות יש לאמת זה בכתבי הקדש ודברי חז"ל.

ולרמוז זה צוה ית' שיקריבו בכל יום שני כבשים, הכבש האחד בנקר לרמוז, שהוא ית' בהנעתו יוצר אור ומאיר הבקר; והכבש השני בין הערבים להגיד שממנו גם כן תנועת השמש למטה מן הארץ. לו היום והלילה ומהנעתו את הגלגל היומי הוא יתחדשו שניהם, כי כמו שהוא ית' ברא את השמים, ככה הוא מביעם. ולפי שכן התנועה היא יתהוו המורכבים והתחדשו ההוויות כלם, צוה להביא מנחת סולת וחשמן והיין, שהם עיקר המזונות שיזון מהם האדם. וכאלו יתנו בכל יום שבת והודאה על האור ועל התבואות, שהכל ממנו.

ולכן היו חתמידים כבשים לרמוז אל האור ואל החושך, היום והלילה, הכובשים את העולם, ולא היה בהם לא פר ולא איל אלא כבשים, לפי הרמז.

אברבנאל (לפ' תצוה)

גם ראיתי בדברי חכם אחד מחכמי הדור דרך אחר: אנחנו מחויבים בכל יום לתת שבת והודיה לבורא על שני דברים שעושה עמנו בכל יום. האחד הוא החיות שמחיה אותנו בכל יום בקר וערב וכמו שתקנו בתפלת "אלהי נשמה..." והשני הפרנסה שמפרנס וזן אותנו ואת ספנו כמו שאמר (תהל' קמ"ה) "עיני כל אליך ישרור" ואתה נותן להם את אכלם בעתו... והיה מן הראוי שעמו וחסידיו יהללוהו על זה בכל יום. ולכן צוה בתמידין שיהיה כבש א' בבקר להודות לה' שיציר את האדם בבקר להחיותו, ושני בין הערבים, מפני נשמתו שהיא בידו נפקדת בלילה, כאלו הכבש הוא במקום המקריב עצמו, והוא מורה שגופו וכל כחותיו מזדמנים לעבודת יוצרו... ואמנם מנחתו ונסכו להודות לפניו על הפרנסה... ולפי שמיטב המזון האנושי הוא בלשר ובלחם, בשמן וביין צוה להביא הכבשים במנחה מן החטים, ומן השמן ונסכו מן היין, להודות לפניו על תבואת גרן ועל תבואת יקב ועל הבעלי חי הביתיים.

1. מה ההבדל בין שלשת הסעמים שנותן אברבנאל לקרבן התמיד?
2. במה דומה גישתו בטעם הראשון לשלישי, ובמה דומה גישתו בטעמו הראשון לשני?
3. מה ראה אברבנאל לבכר את השני על האחרים ("והוא היותר נכון בעיני!")

ד. מ"ו וידעו כי אני ה' אלוהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם.

רש"י ד"ה לשכני בתוכם: על מנת לשכון אני בתוכם

ראב"ע " וידעו, הטעם: אז ידעו כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים, רק בעבור שיעשו לי משכן ושכנתי בתוכם, וזהו (שמ' ג' י"ב) "תעבדון את האלוהים על ההר הזה".

רמב"ן " לשכני בתוכם: (אחרי הביאו דברי רש"י דלעיל) ושמוש הלמ"ד בתנאי כזה איננו נמצא.

ויתכן שיאמר: "וידעו בשכני בתוכם כי אני ה' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" כי ידעו כבודי ויאמינו שאני הוצאתי אותם ממצרים והוא כדרך (שמאל א' מ"א י"ד) "ויהי דוד לכל דרכיו משכיל", (שמאל א' כ' ל') "כי בוחר אתה לבן ישי", (במדבר כ' כ"ד) "על אשר מריתם את פי למי מריבה" והדומים להם, אבל ר' אברהם פרש, כי לא הוצאתי אותם רק בעבור שאשכון בתוכם וזה "תעבדון את האלוהים על ההר הזה", ויפה פרש.

א) מה קשה לרש"י ומה קשה לראב"ע בפסוקנו?

א) מהו פירוש הלמ"ד של "לשכני" לפי דעת כל אחד משלשת המפרשים הנ"ל?

ג) מהו הקשר בין פסוקנו לבין שמ' ג' י"ד לדעת הראב"ע?

ד) הסבר מה מובנת של מלת "רק" בדברי ראב"ע, "לא הוצאתי אותם רק בעבור שיעשו לי משכן".

א) למה הסכים הרמב"ן עם פרושו של הראב"ע ולא הסכים עם פרושו של רש"י?

ו) מי מן השלשה פרשנים דלעיל מסכים עם דברי המדרש הבא?
מדרש תהלים קי"ד:

"בצאת ישראל ממצרים: באיזו זכות יצאו בני ישראל ממצרים? ר' יהודה אומר: בזכות דם הפסח ודם המילה. שנ' (י"ח ט"ז) "ואמר לך בדמיך חיי, ואומר לך בדמיך חיי". ר' נחמיה אומר: בזכות התורה... שנ' (שמ' ג') בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה". ר' יהושע בן לוי אומר: בזכות המשכן שתמידין לעשות... "אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם".